

BUGUNGI KUNDA O'QITISH JARAYONIDA QO'LLANILADIGAN BILIMLARNI
TEKSHIRISH VA BAHOLASH TEXNOLOGIYASI

Tuymenova Ayjan Madiyar qizi

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti Gumanitar fanlar fakulteti Qozoq tili va
adabiyoti talabasi*

Bayzakov Jandos Abdazimovich

Ilmiy rahbar:

Annotatsiya: *Talabalarning bilim, ko'nikma va malakalarini nazorat qilish, tekshirish va baholash pedagogika fani va amaliyotida ma'lum usullardan foydalanish asosida amalga oshiriladi.*

Kalit so'zlar: *og'zaki bayon, insonparvarlashtirish ta'lim, bilim rekordi, o'quvchilarning bilim darajasi.*

Abstract: *Monitoring, checking and evaluation of students' knowledge, skills and abilities is carried out based on the use of certain methods in the science and practice of pedagogy.*

Key words: *oral presentation, humanizing education, knowledge record, students' knowledge level.*

Ular quyidagilardir: og'zaki bayon (hikoya, individual, guruh, frontal, savol), yozma nazorat (diktant, kompozitsiya, jadval, sxema, chizma), amaliy nazorat (laboratoriya ishlari, mehnat operatsiyalari, tajriba), mashina dasturlash monitoringi (foydalanish). perfokartalar, nazorat rasmlari, to'g'ri javoblar, kino lentalarini), o'z-o'zini nazorat qilish, baholash (xatolarning oldini olish, ularni tuzatish, o'rganishdagi o'z yutuqlarini baholash, mos ravishda belgilash). O'quv jarayonida monitoring: 1) Frontal; 2) guruh; 3) mustaqil shakllar shakllanadi. Uning samaradorligi o'qituvchining to'g'ri tashkil etilishiga bog'liq.

Maktab hayotidagi demokratik o'zgarishlar, insonparvarlashtirish ta'lim, biznes monitoringi va baholashni takomillashtirishni talab qiladi. O'quv jarayonida o'quvchilarning o'zini o'zi nazorat qilish juda muhimdir. O'z-o'zini nazorat qilish ularning o'quv materialini va biznes va ko'nikmalarining kuchliligi haqida ma'lumot olishlarini ta'minlaydi. O'z-o'zini tekshirish orqali o'quvchilarning o'zlashtirgan bilimlariga ishonchi ortadi, ular mashg'ulotlar, hisobotlar, amaliy ishlar natijalarini baholaydilar.

Baho nafaqat bilim rekordi, balki ta'lim vositasidir. Shunday ekan, o'quvchining bilimni baholashda beparvo bo'lmaslik kerak. O'quvchilarning bilim va ko'nikmalarini baholashdan oldin berilgan bilimlarning qabul qilinishi va ko'nikmalarining shakllanganligini tekshirish kerak. Bilimni tekshirish orqali o'qituvchi "U bolaga nima berdi, bolada qanday ko'nikma hosil bo'ldi, bilimni qanday oldi, nuqson nimada va kimdan?" deb so'raydi. kabi savollarga javob topadi. Nazorat jazo emas. Nazorat madaniyatli bo'lishi kerak. Nazorat jarayonida o'qituvchi o'quvchilarga alohida e'tibor

berib, o'zining "yordam berish" istagini iliq tuyg'ular bilan ifodalashi kerak. Agar talaba biror narsani tushunmasa, unga so'kmasdan, haqorat qilmasdan, qo'pol xatti-harakatlar qilmasdan yordam berish yaxshiroqdir.

Ta'lim test va baholashda individual talabaga bir oz vaqt ajratadi yoki yozma nazorat ishlarini kompleks tahlil orqali baholashga ko'p vaqt sarflaydi. Tekshirish va baholashning ilg'or texnologik usullari hisobga olinmaydi. Bu ta'limni baholashda sub'ektivizmga olib keladi: baholash o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi munosabatlarga asoslanadi va boshqa o'quvchilarning bilim darajasi bilan taqqoslanadi. O'qituvchilar orasida bahoni o'quvchiga bosim o'tkazish, "qo'rqitish" vositasiga aylantiradiganlar ham bor. Bunday darslarda tinch o'tirmaydigan o'quvchilar ham "ikkilik". Ba'zi o'qituvchilar shu qadar ziqnalik qiladiki, narxini cho'ntagidan to'laydi. Aksincha, "yaxshi chavandoz" bo'lishga, shogirdlar tilini topishga intilayotgan, "saxovatli xolatog'alar" deb atalishga intilayotgan hamkasblar ko'p.

Dars mavzusi va maqsadiga ko'ra o'quv materialining mazmuni va hajmi, o'quvchilarning tayyorgarlik darajasi, darsning tuzilishi va tekshirish turlari o'qituvchining o'zi tomonidan doimiy ravishda to'ldirilib boriladi. Oxir oqibat, o'qituvchilar o'quvchilarning bilish faoliyatining tashkilotchilaridir. O'qituvchilar darsda har bir mavzu bo'yicha o'z fikr-mulohazalarini ishlab chiqishlari, o'z fikrlarini erkin bayon etishlari, dadil va zukko yechimlar taklif qilishlari, o'z fikrini rivojlantirish uchun ko'plab misol va o'xshatishlar keltirishi mumkin. Zamonaviy dunyoda yuz berayotgan globallashuv jarayoni maktab ta'lim tizimiga, o'quvchilarning ta'lim va tarbiyasiga ham o'z ta'sirini o'tkaza boshladi. Maktab ta'limining ahamiyatini oshirish globallashuv falokatining oldini olishning yagona yo'li. Bu muhim masalalar hozirgi ta'lim jarayonida o'quvchilar bilimini tekshirishni to'g'ri tashkil etish bilan bog'liq o'z o'rnini isbotlaydi.

1. Yangi bilim berishda talabalarning mustaqil ishlarini tashkil etish. Albatta, o'quv jarayonining qaysi bosqichida qaysi usuldan foydalanish kerakligi haqida qat'iy qoida yo'q. Dars davomida metodik usullarni esa alohida guruhlash mumkin emas.

2. Bilimlarni mustahkamlash davrida talabalarning mustaqil ishi. Bunday o'qituvchi materialning xususiyatlarini tushuntiradi va o'quvchilarga matnda aytilgan narsalarni tahlil qilish va aniqlashni taklif qiladi. Masalan: o'quvchilarga o'z rejalari bo'yicha tasvirlarga lingvistik xususiyatlar berish so'raladi.

3. O'qituvchining tushuntirishsiz o'quvchilarning yangi bilimlarni mustaqil o'zlashtirishlarini tashkil etish. Talabalarning mustaqil ishi Yangi bilimlarni o'zlashtirishga o'rgatishda birinchi navbatda mustaqil mashq ishlari tashkil etiladi. O'qituvchi aytib beradigan va hisobot beradigan mavzularni to'g'ri o'zlashtirish uchun o'quvchilarga o'qilishi kerak bo'lgan qo'shimcha adabiyotlarni aytib o'tadi va ularni o'z ichiga olgan reja tuzadi. 1-2 ta shunday mashqlardan so'ng o'qituvchi topshiriq berish usulini o'zgartiradi.

4. Talabalar bilimini umumlashtirish va takrorlash bosqichlarida mustaqil bajariladigan ishlarni tashkil etish. O'quv jarayonining muhim bosqichlaridan biri bu olingan bilimlarni takrorlashdir. O'qituvchilar amaliyotida takrorlashning kundalik

takrorlash, mavzuli, choraklik, yillik takrorlash kabi davriy turlari mavjud. Bularni o'quvchilar oldiga hech qanday maqsad qo'ymaydigan, "Mavzuni takrorlang", "O'tgan yilgi ma'lumotnomadan ushbu ma'lumotnomani eslang, darsda takrorlaymiz" kabi topshiriqlar bilan aralashtirib yubormaslik kerak.

Va agar aniq maqsad qo'yilmasa, oldingi materiallarni takrorlash tashkil etilmasa, o'quvchini darsning bu bosqichiga qiziqitirmaydi. An'anaviy baholashda o'quvchi qanday baho olganini va uni nima uchun olganini tushunmaydi, o'qitish natijasida aniqlik yo'q, bu raqamli qiymat bilan baholanadi. Mezon bo'yicha baholash – o'quvchilarning haqiqiy natijalarini belgilangan mezonlar asosida kutilayotgan ta'lim natijalariga moslashtirish jarayoni. O'quvchilar va ota-onalar o'zlariga ma'lum bo'lgan mezonlar bo'yicha o'quv natijalari to'g'risida xabardor qilinadi. Formativ baholash o'quvchilarning qayerda, qaysi yo'nalishda ekanligini aniqlash va qanday qilib katta muvaffaqiyatlarga erishishni rejalashtirish uchun qo'llaniladi. Formativ baholash kundalik darsda muhim o'rin tutadi, chunki kundalik o'quv yutuqlari va fikr-mulohazalar o'quvchilarga o'z bilimlarini umumlashtirish va natijani yaxshilash uchun zarur qarorlar qabul qilishda yordam beradi. Bunga o'quvchining darsdagi faolligi, o'z fikrini erkin bildirishi, sinfdoshlariga yordam berishi, birgalikda ishlashi va hokazo.

ADABIYOTLAR:

1. Дәулетбаева Ж.Т., Исаева Ж.И. Ермекбаева А.Ш. Тілді оқыту мотивациясы. Алматы, 2018.
2. Дәулетбаева Ж.Т., Қ.Рай., Нұрышева Г., Рахметова Р. Тілді оқыту: интеграциялық білім мен интеллектуалдық тұлға қалыптастырудың сабақтастары. Аламты, 2014.
3. Иманбаев Қ. Инновациялық технологияны тиімді пайдаланудың педагогикалық алғы шарттары мен әдіс-тәсілдері. Тараз. 2009